

סימן כא

בסוגיא דפרוזבול

א

בענין מוסר שטרותיו לבית דין וביסוד דין פרוזבול

שהוא מה"ת, ופרוזבול ד"ת הוא כשהתקין הלל סמכוה לדבר תורה" הרי דעיקר פרוזבול מה"ת אף דתקנת הלל הוא, וז"פ. וכבר כתב הריטב"א (נמנמ) לתרץ כך את דברי רש"י בדרך אפשר עי"ש. וגם בדברי הרמב"ם בפ"ט מהל' שמיטה ויובל הט"ו מבואר דבמוסר שטרותיו לבי"ד הבי"ד גובין את החוב ולא המלוה אבל בפרוזבול גובה הלואה שהרי כתוב בו שיגבנו בכל עת שירצה, וע"כ דתקנת הלל הוא דמי שכותב פרוזבול יחשב כמוסר שטרותיו לבי"ד.

והנה צ"ב בכל היתר מוסר שטרותיו לבי"ד דמה כח יש לבי"ד בזה ומאי שנא מכל המוסר שטרו לאחרים שיגבו לו חובו ומה שנא בי"ד משליח בעלמא, וכי כוח בי"ד יש בגביית חובותיהם של הבריות. ועוד צ"ב דמה ענין לבי"ד בגביית חובם של בנ"א ואטו יכול כל מלוה להטיל חובותיו על הבי"ד והלא נראה פשוט דבי"ד לא יקבלו על

הנה נחלקו רש"י ותוס' במכות (ג' ע"ב) בדין פרוזבול דלרש"י הוי כמוסר שטרותיו לבי"ד, וכ"כ בגיטין (ל"ז ע"ב) ובכתובות (פ"ט ע"ב). והתוס' כתבו שם דתרי מילי נינהו. מוסר שטרותיו לבי"ד מה"ת אין השביעית משמטתו כמבואר בירושלמי (שביעית פ"י ה"א, כ"ט ע"ב) דילפינן לה מקרא "את אחיך תשמט ירך ולא המוסר שטרותיו לבי"ד" ופרוזבול תקנת הלל הוא.

אמנם האחרונים כתבו דכונת רש"י אינו דמוסר שטרותיו לבי"ד היינו פרוזבול ותקנת חכמים הוא (וכמ"ש המוס' נגיטין נשטמ רש"י) אלא דיסוד תקנת פרוזבול בדין מוסר שטרותיו, דתיקן הלל שכל הכותב פרוזבול יהיה כאילו מסר שטרותיו לבי"ד אף שבפועל לא מסר להם שטרותיו ואין הבי"ד גובין את החוב אלא הוא עצמו גובה, אלא שתיקן הלל שיהיה כאילו מסר לבי"ד את שטרותיו. וזה הנראה כוונת הירושלמי (פ"י ה"ב, כ"ט ע"ב) "מכאן סמכו לפרוזבול

עצמם לגבות חובם של בנ"א בשאר ימות השנה ומ"ש שנת השביעית.

ובמושכ' ראשון היה נראה דבאמת אין היתר במוסר שטרותיו לבי"ד אלא כשבי"ד נזקק לגבות חובותיו כדי להצילו מיד עושקו וכגון ביתומים או ההולך למדה"י מחמת אונס וכדו' דעל הבי"ד מוטל להציל את העשוק ולהשיב ממונו וכהא דהוי יד יתומים וכהא דטענינן ליתומים ולקוחות, ורק בכה"ג יש דין מוסר שטרותיו לבי"ד דאינו משמט. אבל באמת נראה פשוט מסתימת כל הראשונים דכל מלוה יכול למסור שטרותיו לבי"ד ואין השביעית משמטת חובו מדלא ביארו בעיקר דין זה דלאו בחדא מחתינן להו. ועוד דהקשו הראשונים למה תיקן הלל פרוזבול והלא יכול למסור שטרותיו לבי"ד הרי דבכל חוב יכול למסור שטרותיו לבי"ד ולא ישמטנו השביעית.

ועוד היה אפשר לטעון דדין תורה דמוסר שטרותיו לבי"ד מיירי במוסרם לבי"ד ממש כדי שבי"ד יגבו לעצמם, לצרכי הרבים או לצדקה וכדו' ולא שהבי"ד גובין לו למלוה. אך שני דרכים אלו נסתרים מפשטות דברי הראשונים והפוסקים דמשמע דדין כללי הוא שכל מלוה יכול למסור שטרותיו לבי"ד ע"מ שלא ישמטו חובותיו, כמבואר. ועיין תוס' (גיטין ל"ז ע"א) שכתבו

בתירוץ אחד דכל תקנת הלל היתה ללמד את העם למסור שטרותיהם לבי"ד ומדבריהם מוכח דתקנה כללית היא לכל ולטובת המלוה, וא"כ צ"ב מה ענין בי"ד לחובות כל אחד ואחד.

וראיתי בחת"ס ובגרש ירחים (נגיטין דף ל"ו) שנתקשו מאוד ביסוד דין זה עד שכתב החת"ס שאין פשר להלכתא דא אא"כ דין מוסר שטרותיו לבי"ד משום הפקר בי"ד הוא. אך באמת נראה מדברי הראשונים דרק בפרוזבול אמרו הפקר בי"ד ולא בעיקר דין מוסר שטרותיו דהוי דין תורה. ולכאורה נראה יותר דהוי גזה"כ וחדשה תורה כל עיקר דין זה דהמוסר שטרותיו לבי"ד ודין מסויים הוא בשמיטת כספים דיכול למסור שטרותיו לבי"ד והבי"ד נעשים כבעלי החוב וגוביו וממילא אין המלוה עובר כיון דלא הוא הנוגש אלא הבי"ד, וכ"כ בגרש ירחים ע"ש.

ונראה בזה יותר דאף בתי הדין וחכמי ישראל שלפני הלל הזקן ראו שנמנעו העם מלהלוות ולפיכך החליטו בתי הדין לקבל חובותיהן של הבריות כדי להגבותן כדי שלא ימנעו מלהלוות ולהעמיד הדת על תלה, וכנראה שעדיין נמנעו מלהלוות עד שבא הלל והתקין פרוזבול. ולפי"ז הוי הא דמוסר שטרותיו לבי"ד מעין תקנה קדומה וכעין אוצר בי"ד בפירות שביעית שנועד לטובת

מנחת שביעית אשר קנז

הציבור להבטיח חלוקה ראויה לכלל הציבור, דו"ק בכ"ז.

ונראה ראייה לדרכנו מלשון המשנה (ס"פ"מ"ג) "זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות וכו'". דכבר כתב מהר"ץ חיות (מצא המלמוד פק"י"צ) דחז"ל דקדקו בלשונם וכל מקום שאמרו תיקן הכוונה

לתקנה ראשונה, וכל מקום שאמרו התקין מיירי כשראו שתקנה קדומה אינה עומדת במבחן ובאו לידי תקלה ולפיכך תיקנו תקנה חדשה.

ולפי דרכנו ניחא, דלאחר שתיקנו למסור שטרותיהן לבי"ד ועדיין נמנעו מלהלוות התקינו תקנת הפרוזבול, ודו"ק בכ"ז.

ב

אמנם עדיין צ"ב בדין זה למה אין הבי"ד עובר בלאו ועשה בגביית החוב ומאי שנא בי"ד מכל ישראל, ואין לומר דכיון דלא הם הללו אלא המלוה אין עליהם איסור דאטו הלוקח שטר חוב מחבירו אינו מצווה בשמיטת כספים. וצריך לומר דשאני בי"ד מאדם דעלמא ואין הם בכלל "בעל משה" ואפשר דזה גופא ידעין מכל עיקר דין מוסר שטרותיו לבי"ד דהוי גזה"כ.

אך בריטב"א מכות (ג' ע"ג) מבואר דרך אחר בכל עיקר דין זה וז"ל "ודאי כל שמוסר שטרותיו ממש לבי"ד מדאורייתא אינו משמט דהא נגוש ועומד הוא". ומבואר בדבריו דלא משום דשאני בי"ד ממלוה דעלמא לגבי איסור זה אלא דאין בזה לאו דלא יגוש כיון דנגוש ועומד הוא, וצ"ל דאף דקיי"ל שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי שטר שנמסר לבי"ד שאני דהוי כגבוי וכנגוש.

ובאמת אין לדמות מה דהוי כנגוש לענין לאו דלא יגוש למה דנחלקו אם כגבוי דמי למילי אחריו וכך מבואר גם ברשב"ם (נ"ג דף ס"ו ע"א) לפירוש אחד דחוב הנמסר לבי"ד הוי כנגוש ע"ש.

וכך מצינו ברבים מן הראשונים כסברת הריטב"א דהנה במה דמבואר בגיטין (ל"ז ע"א) דאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע כתבו התוס' דכיון דאין דרך להלוות למי שאין לו קרקע ומילתא דלא שכיחא הוא לא תיקנו בו תקנת פרוזבול. והר"ן הביא בשם הר"ש טעם אחר בזה דאין החוב נחשב כנגוש וכגבוי אלא אם יש ללוה קרקע וכן הוא ברשב"ם ב"ב (ק"ג ע"א) וכ"ה ברע"ב (פ"ג מ"ו ממסכת פאה), עי"ש. וכתב הר"ן דיש נפ"מ בין טעמי התוס' והר"ש אם בעינן שיהא ללוה קרקע רק בשעת כתיבת הפרוזבול או אף בשעת השמיטה דלפי טעם התוס' אין הדבר תלוי אלא בשעת

קנה מנחת סימן כא אשר

הפרוזבול אך לפי טעם הר"ש צריך שיהא לו קרקע בשעת חלות השמיטה דבעינן שיהא כגבוי באותה שעה, הרי מבואר גם בדעת הר"ש דכל דין פרוזבול (שהוא כדין מוסר שטרותיו לבי"ד

מדרבנן) משום דהוי כגבוי ונגוש, וכך דעת הרשב"ם והרע"ב. (אך ברע"ב שם משנה ג' כתב דאין השביעית משמטת במוסר שטרותיו לבי"ד משום דאין בית דין "בעל משה" עי"ש).

ג

אמנם נראה דבסברא זו דחידשו הריטב"א והר"ש יש שני דרכי הבנה דחזינן בריטב"א בגיטין שכתב להדיא שלא כדברי הר"ן אלא דסגי בכך שהיתה לו קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול ואף שאין לו קרקע בשעת חלות השמיטה כיון דמאותה שעה כבר כנגוש הוא. וצריך ביאור בדבריו דהלא בשעת חלות השמיטה אינו כנגוש כיון דבאותה שעה אין ללוה קרקע ומה לן במה שהיה כגבוי בשעת ההלואה. ונראה דנחלקו הריטב"א והר"ש בגדר זו דשטר שנמסר לבי"ד הוי כנגוש ולפיכך אין השביעית משמטתו, דלדעת הר"ן אין זה אלא לענין זה דאין איסור בגביית החוב דהוי כאילו אינו מחוסר גוביינא ואין גביית החוב בכלל נגישה, ולפי הבנה זו שפיר כתב דאם אין לו קרקע בשעת השמטת החוב ולא הוי כנגוש באותה

השעה השביעית משמטתו דקרינן ביה לא יגוש. אך הריטב"א נקט בזה דרך אחר והוא דשטר שנמסר לבי"ד הוי כאילו נגבה ממש וכאילו באו המעות ליד הלוה וחזר והפקידם ביד המלוה וכבר אין עליהם שם חוב. ולפי"ז מובן דאין הדבר תלוי כלל בשעת חלות השמיטה דכיון דבשעת הלואה היתה לו קרקע הוי כאילו כבר נגבה באותה שעה ושוב אין השביעית משמטתו.

ושמחתי בראותי בגדולי תרומה (נעשו מ"ה חלק א' סי' י"ז) שכתב דאין הדבר תלוי אלא בשעת כתיבת הפרוזבול דכשכותב הפרוזבול חשבינן כאילו עתה מחדש נעשית ההלואה על ידי הבי"ד שנעשו הם מלוים ללוה על סמך הקרקע שכבר לעת כזאת הוא אצל הלוה, וכונתו כסברתינו הנ"ל, אך בסו"ד כתב דצריך עוד להתיישב בזה עי"ש.

ד

ומדברי הרמב"ם למדתי דרך שלישית בכל דין פרוזבול ולשיטתו אין

יסוד התקנה משום דהוי כאילו מסר שטרותיו לבי"ד אלא תקנה הוא שע"י

מנחת שביעית אשר קנמ

מסירת מודעא לבי"ד אין השביעית משמטתו וכשהוא כותב מוסרני לכם אין הכונה למסירת החוב אלא למסירת מודעא דו"ל בפיה"מ (פ"י משניעית משנה ד') "מוסר אני לכם, אני מעיד אתכם על כך וכך", וכן תיקן הלל שע"י מסירת מודעא זו והעדאת הדיינים על כונתו לגבות חובו הותרה גביית החוב ובטלה השמטת כספים ואין זה ענין כלל למוסר שטרותיו לבי"ד דהוי מה"ת, ודו"ק בזה.

אמנם שיגרת ההבנה בדברי הפוסקים והאחרונים דכונת הפרוזבול הוא מסירת השטרות והחובות לבי"ד ולשון זה "מוסרני לכם" כונתו למסירת השטרות לבי"ד, וכך מוכח משיטת בעה"ת בשער מ"ה סימן י"ז שכתב דבפרוזבול נותן המלוה לבי"ד קרקע במתנה ומוסר להן שטרותיו אגב הקרקע וכל זה כתוב בפרוזבול, וכ"כ בפירוש רבנו גרשום (צ"צ כ"ז ע"א) ומבואר להדיא לשיטתם דיסוד גדר פרוזבול הוא דהוי כמוסר שטרותיו לבי"ד עד שהצריכו להקנות את השטרות לבי"ד אגב קרקע.

ונראה דפירוש "מוסרני לכם" אם כונתו למסירת השטרות או למסירת מודעא תליא בשתי גירסאות. דלגירסא דידן במשנה שם בשביעית מוסרני לכם וכו' שכל חוב שיש לי שאגבנו וכו', משמע דאין פירושו מסירת החובות אלא מסירת מודעא כפי הרמב"ם, דהלא אינו מוסר את החובות אלא מוסר לבי"ד שכל חוב שיש לי שאגבנו וכו', ואכן זה גירסת הרמב"ם שם בהלכה י"ח "שכל חוב שיש לי וכו'". אבל לגירסת הטור בסי' ס"ז שגורס "כל חוב שיש לי" משמעותו שמוסר את החובות, ודו"ק כי קצתו.

אמנם צ"ע לפי"ז דכיון שאין כאן מסירת שטרות מה זה ענין להפקר בי"ד שאמרו בגיטין (ל"ו). ולכאורה הרמב"ם לשיטתו שנקט להלכה כאביי דאין הפרוזבול משום הפקר בי"ד וכפי שנתבאר לעיל סימן כ'. אך אפשר עוד לפי מה שנתבאר לעיל (שם אות ג') ביסוד גדר הפקר בי"ד דיש כח ביד חכמים לתקן כרצונם בכל דיני הממונות שבתורה, ולפי"ז גם בני"ד יש כח בידם לתקן ולאם זכות המלוה שחובותיו לא תשמטנה בשביעית, ודו"ק בזה.

ה

אהלי יעקב (סי' ר"ט) כתב דלא מהני משום דהוי מילי ולא מימסרין לשליח והאחרונים כתבו דבודאי מהני דמילי

והנה דנו האחרונים אם יכול לעשות פרוזבול על ידי שליח. מהריק"ש (צ"ח סוף סי' ק"ט) ובתשובותיו

קם מנחת סימן כא אשר

מימסרין לשליח ראשון, ואין דברי המהריק"ש מכוונים אלא לשיטת המהרי"ט (ס"א ס' קכ"ז) דלא מהני שליח להקדיש מילי לא מימסרין לשליח, עיין בברכי יוסף שדן בזה (או"ח סימן תל"ד סק"ה).

ויש לדון בזה לכאורה לפי דרכי ההבנה ביסוד דין פרוזבול, דאם צריך בו להקנאת החובות והשטרות ממש לבי"ד לא הוי מילי דהרי הוא ככל שליח להקנאת חפץ וכדו' דלא הוי מילי (ואף הקצות שכתב בסי' רמ"ד ס"ק א' דשליח מתנה הוי מילי לא כתב כן אלא לשיטת הקדוש מרדוש דכל שהשליח תלוי ברצון אחרים הוי מילי וביצוע השליחות במתנה תלוי ברצון מקבל המתנה אבל לול"ד הקדוש לא הוי מילי כיון שהוא שליח להקנאת (עיין מש"כ בזה במנחת אשר לגיטין בסי' ס"ג ואכמ"ל), ובני"ד לא הוי מילי אף לשיטת הקדוש מראדוש דבודאי הבי"ד יכתבו לו פרוזבול ויקבלו חובותיו כתקנת הלל, אבל אם כל מהות הפרוזבול אין בו הקנאה אלא מסירת מודעא בלבד באמת אפשר דהוי מילי.

אך יותר נראה דאם הוי מסירת מודעא ל"צ בזה דין שליחות אלא הוי כמעשה קוף בעלמא וכמו שאדם יכול לשלוח שליח למסור לבי"ד שאר מודעות.

ועוד דנו האחרונים אם מהני זכיה בכתיבת פרוזבול שלא מדעת

המלוה, ולכאורה מהני מדין זכין לאדם שלא בפניו אך לפימש"כ הקצוה"ח (סי' רמ"ג ס"ק ח') דלא מהני זכיה להוציא מרשותו של אדם וכ"כ בשו"ת עמק יהושע (סי' כ"א) לכאורה לא מהני בזה זכיה. וכע"ז דנו האחרונים לגבי מכירת חמצו של אדם שלא בפניו והארכתי בכ"ז במק"א. וגם בנידון זה יש לדון לפי שני הדרכים הנ"ל דלשיטת הרמב"ם אין כאן הוצאה מרשותו אבל לשיטת שאר הראשונים הנ"ל דהוי מסירת שטרות לבי"ד הוי זכין מאדם דלא מהני ודו"ק בכ"ז כי קצרתי.

והנה נשאלתי אם מהני פרוזבול בהקפת חנות לענין שאם יזקוף אח"כ במלוה שלא ישמטנו השביעית. ולכאורה נראה פשוט דמהני בזה הפרוזבול דאף דפרוזבול המוקדם לא מהני ואינו יכול למסור לבי"ד אלא חובות שיש בידו בשעת כתיבת הפרוזבול ולא חובות שעדיין לא באו לעולם מ"מ הקפת חנות שיעבוד הוא ודבר שבא לעולם הוא ולמה לא יהני בו פרוזבול לכשיזקף עליו במלוה שלא תשמטנו שביעית. אך לפי המבואר אפשר דלא מהני פרוזבול אלא בחובות שהם בני השמטה בשביעית דבהני חובות נתחדשה הלכה דמוסר שטרותיו לבי"ד ולא בחובות שאינם בני השמטה כספים ולגביהם אין כלל גדר מסירת שטרות לבי"ד, דשנת השביעית

מנחת שביעית אשר קפא

ושאר השנים אחת הן לגבי חובות שאין בהם דין שמיטת כספים ואין הבי"ד מקבלין חובותיהם כנ"ל, וצ"ע עדיין בזה, ודו"ק כי קצתני.

ו

פרוזבול למוסר שטרותיו כלל דבפיה"מ (שניעית פ"י) כתב לפרש "מוסרני לכם מעיד אני אתכם על כך וכך". הרי דלא פירש מוסרני לכם שהוא מוסר את השטרות והחובות אלא מסירת מודעא בעלמא יש כאן וכך תיקן הלל שע"י מסירת מודעא יהיה מותר לו לגבות החוב ואין זה ענין כלל למוסר שטרותיו.

ובעיקר היתור הפרוזבול כתב רש"י בכתובות שם "הלל התקין פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית שמוסר שטרותיו לבי"ד שיגבו מן הלואה חובו כל זמן שיתבענו, דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש שאינו תובעו כלום אלא הבי"ד תובעו שהפקירם היה הפקר והם יורדים לנכסיו". וצ"ב, דאם בי"ד הם הנוגשים ולא הוא מה צריך בזה להא דהפקר בי"ד, ומה ענין הפקר זה. ויש לומר בזה ג' דרכים: א. המלוה אינו עובר בלא יגוש כיון שהוא אינו נוגש אלא הבי"ד, והבי"ד אינם עוברים משום שאין הם גובים את החוב של ההלוואה אלא מחדשים חוב חדש מכח הפקר בי"ד ובחוב מחודש זה אין דין השמטת כספים. ב. באמת רחוק לומר שחידשו שיעבוד מחודש בכח הפקר בי"ד, אלא

הנה בעיקר דין פרוזבול ושמיטת כספים, נאמרו ג' דרכים בראשונים, דעת רש"י בכ"מ דדבר אחד הם ומוסר שטרותיו היינו פרוזבול, כ"כ במכות (ג' ע"ג), כתובות (פ"ט ע"א), גיטין (ל"ז ע"ב ול"ו ע"א) וכ"כ הרשב"ם בב"ב (ס"ו ע"א). והתוס' במכות (טז) תמהו עליו ממה דמשמע במשנה בשביעית פ"י דתרי מילי נינהו. ועוד הקשו עליו מהמבואר בספרי דמוסר שטרותיו לבי"ד מה"ת אינו משמט דחשיב "של אחיך בידך", ופרוזבול הרי תקנת הלל הוא. ומשו"כ כתבו התוס' והר"ן (נגיעין טז) דתרי מילי נינהו ומוסר שטרותיו לבי"ד מה"ת אינו משמט ובפרוזבול תיקנו שיחשב כאילו מסר שטרותיו לבי"ד אף שלא מסרן בפועל. ודרך שלישית כתבו בזה התוס' בגיטין (ל"ו ע"א) דגם פרוזבול מה"ת היא דהוי כמוסר שטרותיו ממש ומה שהקשו שם בגמ' "מי איכא מידי דמה"ת משמט ואתי הלל ותיקן דלא תשמט" היינו דלא היה לו לתקן לעקור לגמרי מצות שמיטת כספים מה"ת ע"ש.

וכבר כתבתי לעיל (אם ד') ובמנחת אשר לגיטין (סי' נ"ח) דלהרמב"ם יש בזה שיטה מחודשת ולשיטתו אין קשר בין

קפב מנחת סימן כא אשר

אלא יתירא מכך, דגדר זה יסודו, דהתורה נתנה כח לבי"ד לעשות בממונו של עולם כרצונם וכחפצם וכאילו הם בעלים וכל תקנותיהם בעניני הממון כעיקר דין תורה הם, וכשאמרו דקנינים דרבנן מהני משום הפקר בי"ד אין כונת הדברים דבשעה שיעשה האדם מעשים אלו הופקר הממון מאז ע"י כח הבי"ד, אלא שחידשו שמעשים אלו יועילו בעצמותן לחדש בעלות כאילו היו קניני התורה, ואף זה מכח הפקר בי"ד דממונם של בנ"א בידם לעשות בו כרצונם.

וזה ביאור מה שאמרו גם בסוגיין דמכח הפקר בי"ד תיקנו בכל פרוזבול שיהא כמוסר שטרותיו לבי"ד, ולשי' רש"י במכות דמכח הפקר בי"ד אמרו דכשמוסר שטרותיו לבי"ד לא ישמט החוב, ודו"ק בזה כי קצרת.

כונת הדברים, דלכאורה צ"ב מה בכך שהבי"ד הם הנוגשים והלא אינם נוגשים אלא בכוחו ובשליחותו ובמה הם שונים מהגובה חובו ע"י שליח, וכי אינו עובר בלא יגוש. אלא ע"כ צ"ל דאין הבי"ד נוגשים בשם המלוה, אלא כאילו הם עיקלו חוב זה לעצמם ונעשו עליו בעלים, ומש"כ אין כאן לא יגוש. והסיבה שאין הבי"ד עוברים משום שלא הוטל הלאו אלא על בני האדם ולא על בי"ד כמוסד וסמכות, ואפשר עוד שאין לאו זה אמור אלא במלוה או מי שבא מכחו כגון שליח או לוקח ולא על בי"ד שבכח עצמם קנו חוב זה לעצמם מדין הפקר בי"ד, ודו"ק בזה.

ג. אמנם הנראה עיקר בזה, עפ"י מה שביארתי לעיל סימן כ' אות ב' בעיקר גדר הפקר בי"ד דלא זו בלבד שיש בכחם לא רק להפקיר אלא גם לתת ולהקנות

ז

מוסר שטרותיו לבי"ד לא נאמר כלל לשון זה ולא ש"ל אחיך בידך ע"ש, וניחא לי בזה, דבאמת מבואר בדברי רש"י טעם אחר בפרוזבול ולא משום דהוי כגבוי, ולכאורה מבואר להדיא בספרי דהוי כגבוי וכשל אחיך בידך, אך באמת לא מצינו לשון זה אלא במלוה על המשכון בלבד ולא במוסר שטרותיו כמבואר.

והנה הראשונים הוכיחו מהספרי דמוסר שטרותיו לבי"ד מה"ת אינו משמט דנתמעט מ"את אחיך תשמט ידך, ולא ש"ל אחיך בידך". אך התוס' כתבו דאפשר דעיקר דרשה זו למעט מלוה על המשכון ומוסר שטרותיו אגב גררא נקטיה ע"ש. אך באמת שני דינים אלה לא נשנו בספרי בהדי הדדי כלל, ושתי פסקאות ושתי דרשות הם, ועל

מנחת שביעית אשר קמג

ח

צריך לי עיון גדול בשיטת התוס' (נגיטין ל"ו ע"א) דעצם דין פרוזבול מה"ת היא דבכלל מוסר שטרותיו לבי"ד הוי והלל לא תיקן אלא הנהיג לעשות פרוזבול ולמסור השטרות לבי"ד, א"כ למה צריך בי"ד חשוב דאלים לאפקועי ממונא וכו' מה הפקעת ממון יש כאן והלא מדין תורה מהני, והא לא קשיא לן במה שאמרו אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו אא"כ גדול הימנו וכו', דאף במנהג שייך כלל זה וכמבואר להדיא ברמב"ם פ"ב מממרים ה"ב אך מ"מ הפקעת ממון אין כאן, וצ"ע.

